

Het vergeten evangelie

Reinier Sonneveld

Hoofdstuk 8: Een *fact check* van dit goede nieuws

Aanwijzingen voor een liefdevolle Vader

Dat er een God is; een ultieme werkelijkheid valt nauwelijks te ontkennen. De dingen moeten ergens hun bron vinden, iets moet hun oorsprong, hun 'Vader' zijn. Maar de vraag is wat de aard van die ultieme werkelijkheid is.

Is de 'Vader aller dingen' bijvoorbeeld Willekeur, Toeval of zelfs het Niets? Of is het, zoals christenen zeggen, een God van liefde?

Dat zijn de twee grote concurrerende visies die Sonneveld gaat onderzoeken: is de ultieme werkelijkheid die wij als gelovigen God noemen inderdaad liefdevol, of is die ultieme werkelijkheid achteloos (of zelfs onpersoonlijk)? Welke hypothese past het beste bij de wereld en het voor ons zichtbare heelal?

Wetenschappers zijn het erover eens dat onze wereld de indruk wekt dat hij zeer zorgvuldig is samengesteld. Dat noemen ze de *fine tuning* van het heelal.

Het gaat om honderden eigenschappen van onze planeet, ons zonnestelsel en het heelal, die extreem nauwkeurig zijn afgesteld op het ontstaan en het laten voortbestaan van leven.

Denk daarbij bijvoorbeeld aan de snelheid van het licht, de zwaartekrachtsconstante, zwakke en sterke kernkrachten, etc.

Elke minieme afwijking van één van die natuurconstanten levert een onleefbaar of zelfs onbestaanbaar heelal op. Alles zou direct instorten, verdampen, enzovoorts.

Je kunt de situatie vergelijken met een hotelkamer die perfect op jouw smaak is ingericht. Je lievelingsboek ligt er, je favoriete nummer draait, het eten dat je altijd koos voor je verjaardag wordt geserveerd.

Dan ligt het voor de hand om te denken dat iemand heel bewust jouw komst heeft voorbereid en de kamer zorgvuldig op jou heeft afgestemd.

Dat is min of meer de situatie in het heelal.

Een alternatieve verklaring is de theorie van het z.g. *multiversum*.

De gedachte is dan dat er ongelooflijk veel heelallen zijn ontstaan, elk met ietsje andere eigenschappen, en dat wij toevallig nét in die ene leven, die leefbaar is.

Er wordt gezegd dat er dan (minimaal) wel zo'n 10^{500} alternatieve heelallen zouden moeten bestaan.....

Het grootste *probleem* van deze theorie is dat hij volledig ontoetsbaar is en daarmee onwetenschappelijk. Het lijkt op een spitsvondige theorie die bedoeld is om God buiten de deur te houden, maar nogal vergezocht.

Voor verreweg de meeste mensen is wel of niet geloven geen rationeel proces. Redeneringen kunnen helpen, maar er spelen altijd ook andere overwegingen mee.

Geloven begint vaak bij *verwondering*. En er is veel in de wereld om ons heen waarover we ons kunnen verwonderen: de sterrenhemel, het leven om ons heen, een 'simpel' kippenei, etc.

Alles wat we zien, horen of ruiken, het komt gewoon naar ons toe. Het gebeurt allemaal en je krijgt het toegeschoven. Dat is in feite een groot wonder.

Het ligt voor de hand om dan aan God te denken, als de maker, de oorsprong van alles, degene die het ons geeft.

De belangrijkste tegenwerping

Het enige wat werkelijk tegen een liefdevolle God kan pleiten is dat er ook lijden is. Als alles is voortgebracht door een liefdevolle God, hoe kan het dan dat er ook kwaad is?

Christelijke denkers geven meestal toe dat het ontstaan van het kwaad een probleem is dat ze niet helemaal op kunnen lossen.

Maar vergelijk dat met de problemen van iemand die zonder God wil denken: die moet verklaren waar *alles* vandaan komt. Dat is een fundamenteel veel grotere vraag.

Bovendien staan christenen als het over kwaad en lijden gaat niet helemaal met de mond vol tanden.

Christelijke denkers hebben wel degelijk zinvolle gedachten over het ontstaan van kwaad en lijden (ook al zijn ze niet volledig toereikend), terwijl atheïsten nog geen begin van een verklaring kunnen geven voor het ontstaan van iets uit volstrekt niets – laat staan zo'n uitbundig en fijnzinnig afgesteld heelal, waar wij in leven.

Van alle gebeurtenissen in het heelal vormen de kwaadaardige maar een fractie. Zo voelt het vaak niet, maar naar verhouding is er veel meer goed dan kwaad.

Denk aan het beeld van de hotelkamer: het kwaad is in dat beeld zoiets als een kras in de CD van je lievelingsmuziek – aldus Sonneveld.

Zou een werkelijkheid waarin God voortdurend bijstuurt en alle kwaad en lijden voorkomt een betere wereld zijn?

Er zou dan geen echte vrijheid en zelfstandigheid zijn. Het zou een wereld vol beperkingen zijn. Is er dan echte liefde mogelijk?

Het antwoord is nee: liefde kan niet zonder vrijheid en zelfstandigheid. Daarom was er voor een liefdevolle God geen andere mogelijkheid.

God gunt de schepping eigenheid, ruimte en vrijheid om liefde mogelijk te maken. Maar dan kan het dus ook grondig misgaan: niet iedereen maakt altijd de juiste keuzes.

Daar ligt de belangrijkste oorsprong van het kwaad en het lijden. Sommige keuzes hebben ernstige, zelfs gruwelijke gevolgen.

God heeft dus het kwaad niet zelf gemaakt, maar wel de mogelijkheid ervoor open gelaten. Anders zou er geen vrije keus zijn.

Het alternatief was (vanuit God gedacht): helemaal geen wereld scheppen (of evt. een wereld scheppen waarin het leven de moeite niet waard is omdat er geen echte liefde zou bestaan).

Mensen maken een soortgelijke keus als ze heel bewust kiezen voor het ouderschap. Het is onvermijdelijk dat kinderen in aanraking komen met kwaad en leed en ook dat ze zelf verkeerde keuzes zullen maken.

Maar daar staat zoveel moois en goeds en zoveel liefde tegenover dat ouders er toch voor kiezen.

Aanwijzingen voor de overwinnende Zoon

Als God dus bestaat en vol is van liefde, is het dan waarschijnlijk dat Jezus de beste informatie over hem biedt, dat Jezus zijn 'beeld' is; de 'zoon' van God?

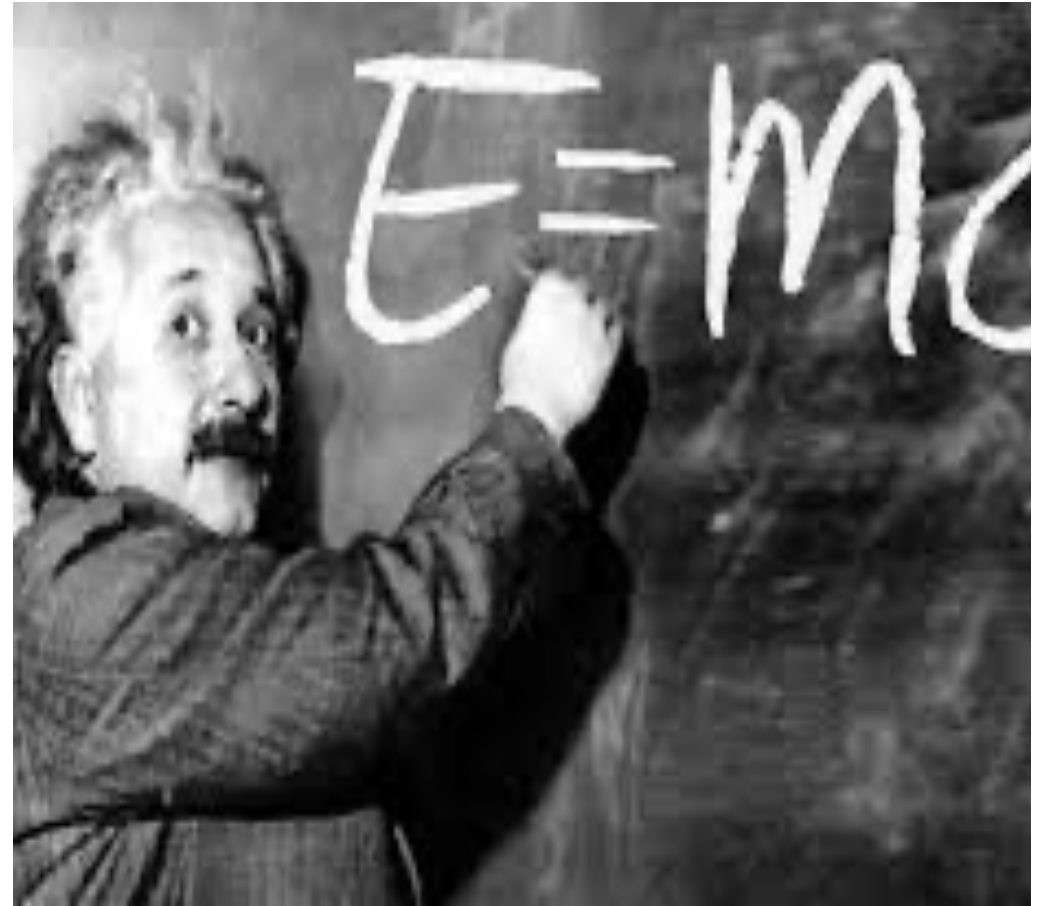
Volgens Sonneveld blijkt in de geschiedenis dat Jezus daarvoor inderdaad de beste papieren heeft. Over niemand anders wordt zo vaak gezegd dat hij de ultieme vindplaats van God is.

Dat zegt iets: Als mensen gaan zoeken naar God en als ze werkelijk gaan controleren en checken dan kiezen ze Jezus het meest als dé plek waar je moet zijn.

Veel mensen vinden het lastig om zich voor te stellen dat één enkele persoon die 2000 jaar geleden hier op aarde rondliep zo veel kan betekenen.

Sonneveld gebruikt als voorbeeld de formule $E = mc^2$ van Albert Einstein.

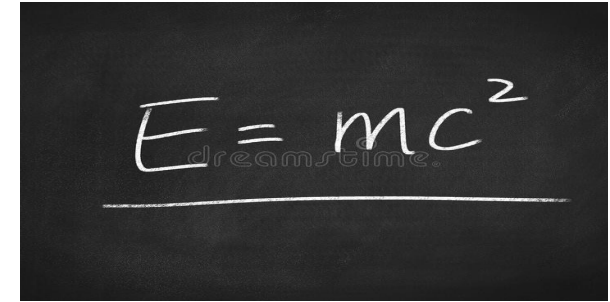
Het is een van de meeste fundamentele formules uit de natuurkunde, over de relatie tussen energie en materie.

Als je zo'n formule opschrijft stellen de tekens weinig voor: het zijn gewone letters en een cijfer. Je kunt ze zo weer uitwissen.

Maar de formule zelf staat voor een belangrijk en fundamenteel inzicht over de werking van ons complete heelal.

Sonneveld zegt: Zoals de fysieke tekens van de genoteerde formule verwijzen naar iets veel groters, zo verwijst ook de fysieke mens Jezus uit de eerste eeuw van onze jaartelling naar iets veel groters: Hij is het beeld van de onzichtbare God.

A black rectangular area representing a chalkboard. The equation $E = mc^2$ is written in white chalk. The 'E' is on the left, followed by an equals sign, then 'm', 'c', and a superscript '2'. A horizontal line is drawn below the equation. A faint watermark 'dreamstime.' is visible behind the equation.

Aanwijzingen voor de aanstekelijke Geest

Als Jezus inderdaad de ultieme openbaring van God is, dan is dat levensveranderend. Uiteindelijk verandert daardoor zelfs de hele geschiedenis.

Als je ergens een toegang hebt ontdekt tot de diepste geheimen van het leven, dan laat je dat niet liggen, maar probeer je het tot je door te laten dringen.

Dat kun je zien als 'openstaan voor de heilige Geest'. Je laat je dan inspireren en corrigeren door wat je over Jezus ontdekt en leert. Dat is geloven: je leven laten corrigeren en vormen en voeden door Jezus.

Uitgaand van een liefdevolle God kun je verwachten dat de mensen die zich door hem laten voeden, zullen groeien en opbloeien.

Maar tegelijk ook dat het verschil niet verbijsterend groot is: een liefdevolle God zal zich niet opdringen, maar mensen zo veel mogelijk zelf hun weg laten ontdekken.

In de geschiedenis zien we dat Europa, met zijn christelijke wortels het meest welvarende, ontwikkelde en gelukkige continent is geworden. We zien ook dat vrijwel alle grote uitvindingen en nieuwe gedachten hier zijn ontstaan en ontwikkeld.

Dat kan geen toevallige samenloop zijn: het christendom nodigt sterk uit tot bloei en ontwikkeling.

Natuurlijk zijn er ook afschuwelijke zwarte bladzijden van geweld en uitbuiting. Maar als je het kwantificeert en in verhouding bekijkt is dat toch redelijk beperkt gebleven:

- De winsten uit de beschamende koloniale geschiedenis (bijvoorbeeld) waren nooit meer dan slechts één promille van de nationale inkomens.
- En het geweld dat christelijke naties religieus gemotiveerd hebben gepleegd is een factor 100 kleiner dan wat bijvoorbeeld atheïstische regimes hebben uitgeoefend.

Sonneveld: Van alle grote wereldreligies die er zijn geweest, is het christendom zonder twijfel de meest succesvolle: het bestaat het langst, is het meest wijdverbreid en hangt statistisch het sterkst samen met levensgeluk, vrijheid en welvaart.

Stel dat het fiftyfifty is....

Er zijn dus uitstekende redenen om te geloven en Jezus te volgen, maar je kunt niet onomstotelijk bewijzen dat er een God van liefde bestaat en dat hij zich in Jezus het duidelijkst laat kennen.

Voor veel mensen is de keus om hier wel of niet in mee te gaan daarom toch een beetje fiftyfifty.

Blaise Pascal bedacht in de 17^e eeuw een interessante redenering voor het geloof in God. Zijn gedachtengang is bekend geworden als de z.g. Weddenschap van Pascal:

Stel dat God niet bestaat. Dan is er niks na de dood en maakt het uiteindelijk niet uit of je wel of niet gelooft. Toch heb je dan wel geleefd met hoop en de prettige verwachting van een hemel.

Anderzijds, stel dat God wèl bestaat. Dan maakt het heel veel uit of je wel of niet gelooft. Want als je gelooft mag je voor eeuwig bij God wonen in de hemel en als je niet gelooft wacht er na de dood een eeuwige straf. Dat wil je natuurlijk voorkomen.

In beide gevallen, of God wel of niet echt bestaat, is het daarom het beste om wel te geloven. Als God niet bestaat heb je in je leven toch profijt van je geloof gehad en als hij wel bestaat nog veel meer, ook na de dood.

Volgens Pascal is geloof dus het winnende paard. Je hebt niets te verliezen en het kan alleen maar meevallen.

Het lastige aan de 17^e eeuwse, oorspronkelijke versie van de Weddenschap van Pascal is dat het vooral over het leven na de dood gaat, over hemel en hel; beloning en straf. En daar wordt onder christenen tegenwoordig heel verschillend over gedacht.

Maar je kunt de Weddenschap volgens Sonneveld ook beperken tot het leven voor de dood. De 'beloning' is dan dat als God bestaat, iedereen oneindig geliefd is en ieder leven zinvol is, tegenover een harteloos en onverschillig universum dat eindigt in het niets.

Ook zo bekeken kan het alleen maar meevallen als je gelooft. Mocht het onterecht zijn, dan heb je toch maar iedereen behandeld 'alsof' die geliefd en zinvol is. En bestaat God wel, dan is het nog waar ook.

Sonneveld: Stel, in het uiterste geval, dat je je leven gewijd hebt aan een sprookje, dat God toch niet blijkt te bestaan en je leven zelfs helemaal zinloos was – bottom line is dat je je dan toch door iets heel moois hebt laten beïnvloeden en daarop je leven hebt ingericht.

Uiteindelijk blijft staan dat wel of niet geloven vrijwel nooit beslist wordt op alleen maar rationele overwegingen. Zoals ook bij de andere grote levensvragen en ingrijpende keuzes.

Pascal noemde dat de 'overwegingen van het hart'. Als het 'verstand' te kort schiet kies je met je 'hart'.

Tussenstop

- Hoe sterk vind je de argumenten die Sonneveld aandraagt voor het bestaan van een liefdevolle God?
- Wat is voor jouzelf de beste reden om in God te geloven?
- Zou een werkelijkheid waarin God voortdurend bijstuurt en alle kwaad en lijden voorkomt een betere wereld zijn?
- Sonneveld zegt dat het christendom de wereld veel meer goed dan kwaad heeft gebracht. Wat vind je daarvan?
- Volgens de weddenschap van Pascal zijn we als mensen beter af als we geloven. Wat vind je daarvan?

Hoe christenen de Christus hervinden

In een apart gedeelte bespreekt Sonneveld zijn visie op de betekenis van Jezus' kruisdood en opstanding: de *Christus victor* benadering. Deze visie is veel ouder (en dus oorspronkelijker) dan *verzoening door voldoening*, waar de meeste protestanten mee zijn opgegroeid.

Bij allebei gaat het om de vraag hoe de gebroken relatie tussen God en de mensen weer hersteld kan worden. Hoe komt deze 'verzoening' tot stand?

Bij de Christus victor - benadering gebeurt dat door wat ons van elkaar scheidt te overwinnen, namelijk het kwaad in en buiten ons.

Christus victor betekent: Christus is overwinnaar (nl. over het kwaad en de dood).

Wat is verzoening door voldoening? Sonneveld citeert Tim Keller:

- Door onze zonden staan wij schuldig voor God en verdienen het oordeel.
- Als rechtvaardige rechter kan God onze zonden niet zomaar negeren.
- Jezus leefde (als enige mens ooit) een volmaakt leven. Hij verdiende het door de Vader gezegend en aanvaard te worden. Wij verdienen daartegenover afwijzing en oordeel.
- Aan het eind van zijn aardse leven onderging Jezus aan het kruis in onze plaats de afwijzing en het oordeel die wij verdienen, zodat wij de zegen en de aanvaarding kunnen ontvangen die hij verdiende, als we in hem geloven.
- Zo zijn wij verlost en gered van het komende oordeel.

Sonneveld: Het is een helder model: Christus' dood voldoet dan de schuld die wij bij God hebben openstaan, hij betaalt die met zijn dood en daarmee draagt hij als onschuldige de straf die eigenlijk voor ons bedoeld is. Daarmee is het weer goed tussen God en ons en kunnen we uiteindelijk eeuwig bij hem wonen.

Bijna alle protestantse en evangelische christenen zijn vertrouwd met deze manier van denken en de meeste zijn zich er niet van bewust dat er ook op een andere manier over gedacht kan worden.

Vragen aan 'verzoening door voldoening'

Verzoening door voldoening heeft in de loop van de christelijke denkgeschiedenis veel vragen opgeroepen, bijvoorbeeld:

- Hoe kan één enkel mens de straf van de hele mensheid ondergaan?
- Hoe kan Jezus' rechtvaardigheid overgedragen worden op anderen?
- Is er niet een soort scheiding binnen God zelf als de Vader zijn toorn richt op de Zoon?
- Hoe kun je over vergeving en verzoening spreken, terwijl als Jezus de schuld betaalt het in feite een transactie is?

- Hoe kan God betaling van de schuld eisen, terwijl hij door de hele bijbel heen zonder betaling vergeeft?
- Als het allemaal om dat ene offer aan het kruis gaat, wat doet de rest van het leven van Jezus er dan nog toe: zijn tekenen, zijn onderwijs over het koninkrijk van God en zijn opstanding?
- En is de geschiedenis van Israël dan alleen maar een opmaat of prelude voor die ene centrale gebeurtenis?
- Lijkt dit model niet te veel op een heidense offercultus, waar immers ook offers worden gebracht en soms bloed wordt geplengd om de godheid gunstig te stemmen?
- Etc.

Uit de vele vragen die te stellen zijn (Sonneveld noemt er nog meer) blijkt eigenlijk dat deze kijk op verzoening voor mensen tamelijk onnavolgbaar is. Het past niet bij onze ervaring:

Het is voor ons moeilijk voorstelbaar dat, als iemand ons iets verschrikkelijks heeft aangedaan, wij ons opgelucht voelen en bereid zijn te vergeven als iemand anders, die zelf geen schuld draagt, daarvoor moet lijden en ook iets verschrikkelijks meemaakt.

En het wordt er niet makkelijker op als degene die onschuldig lijdt ook nog je eigen kind is.

Vragen aan de Christus victor-benadering

De leer van verzoening door voldoening is pas in 11^e eeuw uitgewerkt door de monnik Anselmus van Canterbury.

In de vroege kerk stond de Christus victor-visie centraal, maar Anselmus had daar moeite mee. Volgens hem krijgt het gevecht tussen God en het kwaad daarin veel te veel aandacht en wordt aan de Satan en het kwaad zo veel te veel macht toegeschreven.

De metafoor van een spannend gevecht tussen goed en het kwaad, roept volgens Anselmus te veel het beeld op dat ze (bijna) even sterk zijn. God is toch veel sterker?

Commentaar van Sonneveld: De bijbel gebruikt voortdurend metaforen over vechten, daar is dus niks mis mee. En de uitkomst van het gevecht staat van te oren vast, omdat God almachtig is.

Een tweede kritiekpunt van Anselmus is dat het lijkt alsof de Satan misleid is en dat past niet bij Gods karakter. Als Christus juist in zijn diepste vernedering, de dood aan het kruis, de Satan overwint, dan is de Satan eigenlijk in de val gelokt.

Dat God iets verbergt of een geheime agenda heeft is voor Anselmus ondenkbaar. God kan niet liegen.

Sonneveld: Dat God iets verbergt of een geheim heeft is niet hetzelfde als liegen. Wij kunnen zijn plannen en zijn wegen maar zeer ten dele kennen.

Daar komt bij dat het kwaad zelf zijn ogen sluit voor de mogelijkheid van Jezus als redder. Het is niet God die misleidt.

Een meer hedendaags bezwaar tegen de Christus victor-benadering is dat er in de vroege kerk vooral gedacht werd aan Christus' overwinning op bovennatuurlijke kwade machten: de Satan en zijn demonen. Veel moderne mensen vinden het lastig om daarin te geloven.

Sonneveld: De Christus victor-benadering heeft niet per se een duivel of Satan nodig. Het gaat om een gevecht met het kwaad, dat Jezus 'in principe' wint.

Daarvoor is geen bovennatuurlijke verliezer noodzakelijk, alleen een bovennatuurlijke Winnaar.

Er wordt ook wel als kritiek naar voren gebracht dat de Christus victor-benadering weinig aandacht heeft voor Gods toorn, oordeel en straf.

Dat klopt, volgens Sonneveld, maar deze begrippen staan ook in de bijbel niet centraal. Wij leggen daar vanuit onze traditie juist te veel accent op.

Het belangrijkste misverstand over de Christus victor-benadering is dat de offermetafoor en Gods vergeving te weinig aandacht krijgen.

Maar dat klopt niet, volgens Sonneveld. Jezus' kruisiging wordt wel degelijk gezien als een (plaatsvervangend) offer. En Gods vergeving wordt zichtbaar gemaakt.

Offers zijn in het Oude Testament nooit bedoeld om Gods toorn te stillen - dat is heidendom - maar om je toewijding aan God te onderstrepen.

En op die manier is Christus het ultieme offer: hij offerde zijn leven aan God en gaf alles over aan hem. Niet om Gods vergeving te 'kopen', maar om die zichtbaar te maken.

Jezus maakte God niet vergevingsgezinder, maar hij liet zien hoe vergevingsgezind Hij al ís. Hij vergaf zelfs aan het kruis zijn beulen.

Zo toonde hij Gods diepste karakter: een gulle, verwelkomende, ruimhartige God.

Wat betekent het dan dat 'Christus is gestorven voor onze zonden' (1 Kor 15:3)? Daar wordt vaak verzoening door voldoening in gelezen: Hij is gestorven (*om de straf te dragen die eigenlijk bestemd was*) voor onze zonden. Maar dan voegen we iets aan de tekst toe. Zo staat het er niet.

Je kunt de tekst ook anders lezen. Het woordje 'voor' in de tekst is een vertaling van het griekse *hupèr* en dat betekent zoiets als 'ter wille van', 'ten bate van' of 'ten behoeve van'.

Wat er vóór het woordje *hupèr staat* levert positieve gevolgen op voor wat erna komt. Dus: Jezus dood levert positieve gevolgen op voor onze misstappen.

Hoe werkt dat dan? Hoe heeft Jezus' dood positieve gevolgen voor onze misstappen? Een paar suggesties:

- 1) De dood van Jezus aan het kruis maakt duidelijk hoe wij mensen in elkaar zitten. Het kwaad in ons wordt ontmaskerd en kan ons daardoor minder makkelijk verleiden.
- 2) Jezus liet met zijn dood iets nieuws zien van God, waardoor God ons dieper raakt en wij eerder voor hem zullen kiezen.
- 3) Zelfs aan het kruis bleef Jezus tot aan zijn dood sterker dan de zonde, waardoor hij die voor ons heeft overwonnen: hij deed voor ons wat wij niet kunnen.

Woorden, beelden, modellen

Op verschillende plaatsen in de bijbel wordt Jezus aangeduid als *offerlam*. Betekent dat niet gewoon dat hij wel degelijk Gods oordeel met zijn sterven heeft afgekocht?

Dat hoeft niet zo te zijn, volgens Sonneveld. Het hangt ervan af hoe je de beeldspraak interpreteert. God is overvloedige liefde – hij is niet als de heidense goden die bloed eisen.

God vergeeft in het Oude Testament veelvuldig en hij heeft daarvoor geen offers nodig. Offers zijn een symbool van verzoening, ze bevestigen die, zoals Jezus ook gedaan heeft.

Vgl. het voorgaande: Jezus offert zijn leven ‘ten behoeve van’ ons.

Sonneveld noemt een aantal bijbelteksten, die veel gebruikt worden om verzoening door voldoening te ondersteunen:

- *Om onze zonden werd hij doorboord, om onze wandaden gebroken. Voor ons welzijn werd hij getuchtigd, zijn striemen brachten ons genezing (Jesaja 53:5).*
- *Ook Christus immers heeft, terwijl hij zelf rechtvaardig was, geleden voor de zonden van onrechtvaardigen, voor eens en altijd, om u zo bij God te brengen (1 Petrus 3:18).*

- *God heeft hem die de zonde niet kende voor ons één gemaakt met de zonde, zodat wij voor hem rechtvaardig voor God konden worden (1 Korinthiërs 5:21).*
- *Christus Jezus is door God aangewezen om door zijn dood het middel tot verzoening te zijn voor wie gelooft (Romeinen 3:25).*

Het is duidelijk dat deze teksten goed bij verzoening door voldoening passen. Maar ze passen even goed bij de Christus victor-visie – aldus Sonneveld.

En wat steeds ontbreekt is het element van genoegdoening, terwijl het toch verzoening *door voldoening* zou moeten zijn. Dat staat nou juist niet in deze teksten.

De Christus victor benadering is minder gebaseerd op een aantal bewijsteksten, maar meer op de grote lijnen in de bijbel: de relatie tussen God en zijn volk in het Oude Testament, het leven van Jezus, zijn gelijkenissen over het koninkrijk van God, zijn wonderen, zijn gesprekken en natuurlijk zijn opstanding.

Je kunt je afvragen of de beide benaderingen niet elkaar kunnen aanvullen en versterken. Dat is het spoor dat de meeste theologen proberen te volgen. Laat de bijbelse beelden en theologische modellen gewoon naast elkaar staan, zonder ze te willen integreren.

Dat kan natuurlijk, maar volgens Sonneveld roept dat ook veel vragen op. Want op sommige punten zijn er stevige verschillen:

- Koopt Jezus Gods vergeving, of toont hij die juist? Bewerkstelligt hij Gods gastvrijheid of nodigt hij ons uit?
- Doet Jezus Gods houding tegenover ons veranderen, of juist onze houding tegenover God (om ons zo met hem te verzoenen)?
- Is Jezus aan het kruis echt door God verlaten (met alle theologische vragen die dat oproept) of is hij juist vol van God (en citeert hij Psalm 22:1: *Mijn God, Mijn God, waarom hebt u mij verlaten*)?

Sonneveld vergelijkt dit soort vragen met scheuren in de muur van een huis. Dat kan er heel pittoresk uitzien en zijn charme hebben, maar het moeten er niet te veel zijn. Een huis kan niet voornamelijk uit scheuren bestaan.

Daarom pleit hij ervoor om het bijbelse spreken over verzoening toch zo veel mogelijk te integreren (ook al zal dat nooit helemaal lukken, want 'ons kennen is beperkt').

Het beste raamwerk daarvoor is volgens Sonneveld de Christus victor-benadering, omdat die het meest oorspronkelijk is en omdat daarin aan de meeste bijbelse noties recht wordt gedaan.

Daarbij staat hij open voor de mogelijkheid dat ook elementen uit verzoening door voldoening daarin een plaats kunnen vinden:

Ik verwacht dat er veel gesprek over wordt gevoerd en dat we in de loop der jaren ontdekken in hoeverre 'verzoening door voldoening' ermee gecombineerd kan worden.

Gesprek

- Voor veel protestantse en evangelische christenen staat het model van verzoening door voldoening gelijk met 'het evangelie'. Is dat herkenbaar? Wat is 'het evangelie' voor jou?
- Wat denk je van de kritische vragen die Sonneveld stelt bij verzoening door voldoening?
- Zijn de twee benaderingen volgens jou tegenstrijdig of kunnen ze allebei een plek hebben je geloofsbeleving?